

A. P. VAN WALSUM

*Geschiedenis van de lage landen,
deel III, hoofdstuk 20,
'Nederland: de laatste tachtig jaar'*

In dit hoofdstuk valt de nadruk vooral op het energiebeleid, omdat dit in de slotfase van de Nederlandse geschiedenis een centrale rol heeft gespeeld.

Progressief Nederland was aanvankelijk zonder veel vertrouwen en zelfs enigszins moedeloos met het tweede kabinet-Van Agt in zee gegaan. De formatie was teleurstellend verlopen; de kerncentrales van Borssele en Dodewaard bleven voorlopig open, al zou een nadere studie van een half jaar theoretisch alsnog in hun sluiting kunnen resulteren. In deze studie heerste weinig vertrouwen: het was nog maar de vraag of het kabinet zelfs dat halve jaar zou halen. Volgens sommigen rekende premier Van Agt zelf er vast op dat dit niet het geval zou zijn en dat nieuwe verkiezingen in 1982 de weg vrij zouden maken voor een rechts kabinet, waarmee de kernenergie in Nederland nog op het nippertje voor de ondergang zou worden behoed.

Zoals zo vaak in de Nederlandse politiek pakte het echter anders uit. Zodra het tweede kabinet-Van Agt was aangetreden zakte de pro-nucleaire lobby als een kaartenhuis ineen. De voorstanders van kernenergie, die het plotseling zonder de mo-

rele steun van de onverzettelijke Van Aardenne moesten stellen, begonnen in toenemende mate in te zien dat handhaving van hun standpunt in de tachtiger jaren op politieke zelfmoord neerkwam en hun gezinsleden verplichtte in Nederland als paria's door het leven te gaan.

Wat de kernenergie in Nederland tenslotte definitief de das omdeed, was de redelijke opstelling van de Tweede Kamerfractie van d'66. Deze distantieerde zich uitdrukkelijk van de emotionele excessen van de anti-kernenergiebeweging maar bepleitte ondertussen wel de sluiting van Borssele en Dodewaard, niet omdat de kernenergie voor goed moest worden afgezworen, maar uitsluitend omdat deze twee centrales de belichaming vormden van een verziekte politieke situatie.

Nederland, aldus d'66, verkeerde in de gelukkige omstandigheid dat het slechts twee kleine kerncentrales bezat, die zonder veel schade ontmanteld konden worden. Voor veel Nederlanders waren deze centrales representatief voor de auto-

ritaire sfeer van weleer waarin de kernenergie in Nederland van start was gegaan. Sluiting van deze centrales zou het mogelijk maken zonder emoties en zonder binding met een belast verleden de energetische opties aan een werkelijk vrije, democratische discussie te onderwerpen. Als Borssele en Dodewaard dicht gingen, zo meende d'66, zou Nederland met een schone lei kunnen beginnen.

Voor velen die nog twijfelden, bleek dit het verlossende woord en nog vóór de zomer van 1982 werd tot sluiting van Borssele en Dodewaard besloten.

De Tweede Kamerfractie van d'66 was hierdoor geheel bevredigd en maakte zich op om nu de energetische opties te bespreken, maar de meer bezield tegenstanders van de kernenergie waren door dit binnenlandse succes zozeer aangemoedigd dat zij eerst ook nog met de kerncentrales in de rest van Europa wensten af te rekenen. Het was hun niet ontgaan dat in 1981 en 1982 de afkeer van kernenergie vooral in West-Duitsland sterk was toegenomen, terwijl zelfs het tot dan toe onaantastbaar geachte Franse nucleaire programma door een soort moratorium was getroffen. De tijd was dus kennelijk rijp voor een Nederlandse stormloop op alle Europese kerncentrales.

Conservatief Nederland had jarenlang beweerd dat Nederland zich met zijn voortrekkersrol van zijn bondgenoten isoleerde of zich in het gunstigste geval alleen maar belachelijk maakte, maar na 1984 werd deze bewering nauwelijks meer gehoord, omdat het steeds duidelijker werd dat van het Nederlandse voorbeeld op de omringende landen een enorme invloed uitging. In alle nationale parlementen werd het Nederlandse model door een groeiend aantal volksvertegenwoordigers aan hun regering voorgehouden, en wat dit model zo inspirerend maakte was dat het Nederland kennelijk geen windeieren legde. Dit

was te danken aan een pragmatisch verbond tussen actievoerders, overheid en bedrijfsleven. Hoewel actiegroepen de mond vol hadden van de zegeningen van een soberder levensstijl en ook overheid en bedrijfsleven hieraan de nodige lippen dienst bewezen, was het voor iedereen duidelijk dat het gedenucleariseerde Nederland de beschikking had over een overvloed aan energie. Zodra het namelijk had ingezien dat van de nieuwe energiebronnen weinig te verwachten viel en dat besparing zonder een politiek onverkooptbare aantasting van het Nederlandse levenspatroon weinig zoden aan de dijk zette, had het tweede kabinet-Van Agt zich verwoed op de steenkool geworpen en daar binnen enkele jaren reeds indrukwekkende resultaten geboekt. Het probleem van de zwaveldioxyde was nagenoeg opgelost en de technieken tot vloeibaarmaking en vergassing van steenkool werden voortdurend verfijnd.

Ook de sombere voorspelling dat een steenkooleconomie onbetaalbaar zou zijn, was niet uitgekomen. Integendeel, dank zij de leiding die Nederland op het gebied van de steenkoolverwerking had genomen, konden tal van Nederlandse vindingen lucratief te gelde worden gemaakt, terwijl de Nederlandse economie ook nog kans zag zijde te spinnen bij de opruiming van de Europese kernenergie, omdat Nederland zich een unieke expertise op het gebied van de ontmanteling van kerncentrales had verworven: tot ver in de jaren negentig was Nederland het enige land ter wereld dat ooit een uraniumverrijkingsfabriek had ontmanteld.

Toen een kleine twintig jaar na het aantreden van het tweede kabinet-Van Agt de eenentwintigste eeuw aanbrak, had behalve in de Sovjet-Unie de kernenergie vrijwel overal ter wereld het veld geruimd voor de steenkool, en de voortrekkersrol die Nederland op dit gebied had gespeeld, werd overal erkend.

Het enige probleem was dat de massale ver-

branding van vaste, vloeibare of vergaste steenkool de concentratie van kooldioxyde in de atmosfeer steeds deed toenemen, hetgeen aanleiding gaf tot het zgn. broeikas-effect, waardoor het overal ter wereld voortdurend iets warmer werd. Dit broeikas-effect was ten tijde van het aantreden van het tweede kabinet-Van Agt wel bekend, doch had in die dagen weinig aandacht getrokken.

In de eenentwintigste eeuw begon het verschijnsel in toenemende mate aanleiding te geven tot wetenschappelijke publikaties, maar omdat niemand de temperatuurstijging van een paar luttele graden echt kon voelen, bleef de publieke belangstelling beperkt. Zeker in Nederland vonden de meeste mensen het trouwens geen onplezierige gedachte dat het klimaat blijkbaar bezig was wat zachter te worden, al was het alleen al omdat de nationale doelstellingen op het gebied van energiebesparing daardoor wat gemakkelijker konden worden gehaald.

Omstreeks 2035 begon Rijkswaterstaat echter waarschuwend geluiden te laten horen. Ten gevolge van de wereldwijde temperatuurstijging die door het broeikas-effect teweeg werd gebracht, smolt steeds meer poolijs waardoor het niveau van de zee voortdurend steeg. Wat Rijkswaterstaat verontrustte was niet zozeer de stijging die al geregistreerd was, als wel het feit dat de stijging steeds sneller bleek te verlopen.

Nadat zo'n vijftien jaar lang de berichten steeds alarmerender waren geworden, waarschuwde Rijkswaterstaat in 2050 dat de meeste waterkeringen binnen enkele jaren onvoldoende bescherming zouden bieden en dat het technisch onmogelijk was ze over de hele linie aan te passen. Bij de bouw van de ingewikkelde kunstwerken van het Deltaplan bijvoorbeeld was met deze eventualiteit geen rekening gehouden. Nederland zou in de golven verdwijnen te zij op korte termijn een eind zou komen aan de verbranding van

fossiele brandstoffen. Aangezien de kernfusie nog steeds in het experimentele stadium verkeerde en steeds minder uitzicht op exploitatie leek te bieden, kwamen de progressieve politici tot de conclusie dat alleen een spoedige wereldwijde omschakeling op kernsplijting Nederland nog zou kunnen redden.

De conservatieve politici, die in 2050 in de Tweede Kamer de dienst uitmaakten, reageerden echter geërgerd op deze bangmakerij. Zij hielden vol dat het broeikas-effect nooit wetenschappelijk was bewezen en herinnerden aan de achteraf even ongefundeerd gebleken paniekberichten die progressief Nederland omstreeks 1980 over de aantasting van de ozonlaag had rondgestrooid. Toen had men zonder voldoende bewijs en uitsluitend om het zekere voor het onzekere te nemen de spuitbusindustrie verplicht de chloorfluorkoolwaterstoffen hals over kop door minder doeltreffende en aanzienlijk duurere drijfstoffen te vervangen, alleen maar om tegen de eeuwwisseling te moeten constateren dat men op loos alarm was afgegaan. Een dergelijke blunder moest ditmaal vermeden worden. Voor de verandering van de temperatuur konden allerlei verklaringen worden aangevoerd en vrijwel al die verklaringen leidden tot de conclusie dat het verschijnsel van tijdelijke aard zou zijn en binnen enkele jaren zelfs zeer wel in zijn tegendeel kon verkeren.

De kabinetsformatie van 2052 liep tot ieders verrassing echter uit op de totstandkoming van een progressief kabinet, dat er geen gras over liet groeien en nog vóór de totstandkoming van zijn regeringsverklaring een wereldwijde campagne tot uitbanning van fossiele brandstoffen en omschakeling op kernenergie lanceerde.

De Sovjet-Unie toonde onmiddellijk grote belangstelling voor deze campagne en verklaarde zich gaarne bereid aan alle landen, ongeacht hun maatschappelijke stelsel, de nodige expertise te

leveren, waarna Nederland in de Verenigde Naties een bewogen beroep deed op alle regeringen om dit aanbod te aanvaarden en via een radicale omschakeling op kernenergie de stijging van het zeewater een halt toe te roepen.

De Nederlandse oproep had echter weinig effect. De landen die de meeste steenkool verstookten bevonden zich in de gematigde klimaatzone en hadden weinig bezwaar tegen een lichte stijging van de gemiddelde temperatuur. Bovendien hadden zij, naar Nederlands voorbeeld, enorme investeringen in de steenkoolverwerking verricht, zodat zij er weinig voor voelden ter wille van een toch al half onder de zeespiegel liggend land het roer weer om te gooien. Wel verklaarde Frankrijk zich bereid de Nederlandse kunstschaten in vei-

ghigheid te brengen en bood het in 1999 onafhankelijk geworden Groenland het Nederlandse volk een modderig gebied van bijna 40000 km² aan dat volgens deskundigen bij uitstek geschikt was voor bemaling met windmolens.

Tussen 2059 en '61 vestigden zestien miljoen Nederlanders zich in Groenland, waar zij onder auspiciën van de Verenigde Naties een eigen staat oprichtten. De voormalige gemeenten Borsele en Dodewaard waren inmiddels ondergelopen en ook d'66 bestond niet meer, zodat het eindelijk mogelijk was met een schone lei te beginnen.

oktober 1981